

чення та захист інформації; розвиток правової бази інформатизації.

Література

1. Гальчинський А. Трансринкові трансформації / А. Гальчинський // Економічна теорія. – 2007. – № 1. – С. 3–12.
2. Грачев Г.В. Информационные технологии политической борьбы в российских условиях / Г.В. Грачев // Политические исследования. – 2000. – № 3. – С. 151–157.
3. Дзюба М.Т. Ведення державної інформаційної політики у побудові єдиного інформаційного простору [Електронний ресурс] / М.Т. Дзюба, А.А. Демцов // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2009. – № 19. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Znrviknu/2009_19/vip19-21.pdf.
4. Доповідь про стан та розвиток інформатизації в Україні за 2009 рік [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – К., 2009. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0005120-09&test=4/UMfPEGznhhxPk.ZiTCXiquHdlhssFggkRb1c>.
5. Саймон Г. Менеджмент в организациях / Г. Саймон, Д. Смитбург, В. Томсон. – М. : Наука, 1995. – 368 с.
6. Тоффлер О. Проблемы власти на пороге XXI века / О. Тоффлер // Свободная мысль. – 1992. – № 2. – С. 113–120.
7. E-readiness Rankings 2008 Maintaining Momentum // A White Paper from the Economist Intelligence Unit. – 27 p.

УДК 35.075.5

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ АНТИМОНОПОЛЬНИМИ ОРГАНАМИ

Напрієнко Д.В.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

The concept of state control, features of verifications conducting by antimonopoly organs are examined, their classification is given, plenary powers of the Antimonopoly committee in Ukraine during realization of state control after an economic competition are analyzed in the article.

Анотація

У статті досліджено поняття державного контролю, особливості проведення перевірок антимонопольними органами, подано їх класифікацію, проаналізовано повноваження Антимонопольного комітету України під час здійснення державного контролю за економічною конкуренцією.

Ключові слова

Антимонопольні органи, конкуренція, державне регулювання, конкурентне середовище, конкурентні відносини, концентрація, державний контроль.

I. Вступ

Побудова будь-якої правової держави та її гармонійний розвиток залежать від уміння організувати захист її економічних інтересів. Становлення в Україні ринкових відносин зумовлює необхідність реформування законодавства про захист економічної конкуренції, яке в сучасних умовах має бути одним із найголовніших механізмів забезпечення успіху ринкової трансформації в економіці

держави та реалізації цілей і завдань сучасної конкурентної політики.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити особливості здійснення державного контролю антимонопольними органами.

III. Результати

В Україні проблеми конкурентних відносин в умовах ринкової трансформації, механізмів державного регулювання в сфері конкурентної політики та державного управління розглядалися в працях багатьох учених: О. Андрійко, Ю. Бажала, Е. Бакалінської,

З. Борисенко, С. Валітова, Г. Губерної, В. Дорофійенка, Ю. Журика, О. Костусева, В. Мамутова, А. Мерзляк, Н. Нижник, О. Олійник, Л. Пашка, В. Пілюшенка, О. Поважного, С. Поважного, Д. Решиткова, В. Савчука, Н. Саніахметової, К. Тотьева, Н. Яременка та ін.

Результати державного контролю знаходять своє оформлення в офіційних матеріалах, які мають дані про характер контрольних дій, стан справ про ті чи інші факти і наслідки.

Оскільки контроль є складовою діяльністю держави, то загальні принципи цієї діяльності, які відображені в Конституції України, будуть обов'язковими і для контролю. Проте, як уже було відзначено, контроль – це самостійний вид діяльності, що має свої

особливості і принципи, якими керуються при його проведенні. На думку О. Андрійко, вони доповнюють загальні принципи й відображають специфіку контролю як виду діяльності та функції державного управління [1, с. 40].

Згідно з Положенням про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції, контроль антимонопольних органів проводиться як перевірка (планова або позапланова), що і є однією з правових форм цього контролю.

Поняття “перевірка” визначається лінгвістами як переконання в правильності чогонебудь, обстеження з метою нагляду, контролю [8, с. 553].

Взявши за основу такі визначення в цілому і співвідношення понять “перевірка” та “контроль” зокрема, можна уточнити їх як форму і зміст, що має значення для з’ясування поняття “форма державного контролю у сфері конкуренції”, під якою необхідно розуміти перевірку як діяльність антимонопольних органів у межах своїх повноважень при здійсненні господарської діяльності суб’єктами господарювання та при реалізації повноважень органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління й контролю.

Необхідно відзначити, що основними завданнями перевірок, які проводяться антимонопольними органами є:

- здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції;
- своєчасне попередження, виявлення і припинення дій, що мають ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, ліквідація причин виникнення цих порушень і умов, які їм сприяють, а в разі, якщо порушення припинене, то вживання заходів для ліквідації результатів цих порушень;
- збір доказів за заявами і справами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції [9].

Згідно із п. 3 вищенаведеного Положення, плановою виїзною перевіркою вважається перевірка об’єктів, яка проводиться за місцем їх розташування або за місцезнаходженням їх відособленого структурного підрозділу, в комплексі питань уповноважених працівників антимонопольних органів, з огляду на їхні функціональні повноваження, і передбачена планами роботи. Підставою для проведення такої перевірки є план-графік, затверджений Головою Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ), головою територіального відділення. Планова виїзна перевірка може проводитися тільки за умови, що об’єкт перевірки був

письмово попереджений про її проведення не пізніше, ніж за десять календарних днів.

У пункті 8 цього Положення зазначено, що позаплановою виїзною перевіркою вважається перевірка, яка не передбачена планами роботи антимонопольних органів, проводиться без попереднього письмового повідомлення об’єкта перевірки, відповідно до наказу Голови АМКУ, голови територіального відділення за наявності хоча б однієї з таких обставин [9]:

1) за дорученням Президента України, Кабінету Міністрів України;

2) за заявами суб’єктів господарювання, інших юридичних і фізичних осіб про порушення їх прав унаслідок дії або бездіяльності, визначені у Законі України “Про захист економічної конкуренції”;

3) за поданням органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю щодо порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

4) за ініціативою антимонопольних органів у разі безпосереднього виявлення державними службовцями антимонопольних органів ознак порушення об’єктом перевірки конкурентного законодавства;

5) у разі недостовірних даних, наведених об’єктом перевірки в документах, поданих на обов’язковий запит антимонопольних органів;

6) у разі подачі об’єктом перевірки скарги про порушення законодавства посадовою особою антимонопольних органів під час проведення планової або позапланової виїзної перевірки;

7) за ініціативою антимонопольних органів у разі надходження від заявника клопотання про можливість виникнення негативних наслідків, пов’язаних із поданням заяви, з метою захисту його інтересів;

8) у разі виникнення необхідності в перевірці даних, отриманих від особи, яка мала відносини з об’єктом перевірки, якщо він не надасть пояснення та їх документальне підтвердження у встановлені терміни;

9) на особисте прохання об’єкта перевірки [9].

Також у цьому Положенні визначений порядок проведення перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції.

Отже, в чинному конкурентному законодавстві закріплені підстави проведення перевірок щодо державного контролю за дотриманням такого законодавства. Крім того, деякі обставини, що зумовлюють необхідність проведення позапланових перевірок, вимагають додаткових уточнень.

Відповідно до п. 8 Положення, позапланова перевірка проводиться за наявності

Держава та регіони

хоча б однієї з перерахованих у цьому пункті обставин.

Необхідно відзначити, що у разі виявлення в діях суб'єктів господарювання ознак порушення законодавства про захист економічної конкуренції, АМКУ доручається територіальним відділенням проведення позапланових перевірок аналогічних суб'єктів господарювання, що діють на певному ринку (за ініціативою Комітету). У цьому разі перевірка здійснюється відповідно до наказу голови відділення і на підставі п. 8 Положення.

Проте на сьогодні в практиці має місце створення перешкод для проведення антимонопольними органами позапланової перевірки регіональних підрозділів суб'єкта господарювання, який має статус юридичної особи, за дорученням Комітету й на підставі виявлених ознак порушення законодавства про захист економічної конкуренції в діях аналогічного підрозділу в іншому регіоні України. Наказ щодо проведення перевірки не має посилань на конкретний підпункт п. 8 Положення, оскільки в цьому пункті визначений вичерпний перелік обставин, і лише за наявності хоча б одного з них може бути проведена позапланова виїзна перевірка [12, с. 224].

У пункті 8 Положення обставина проведення перевірки за дорученням Антимонопольного комітету України (ініціатива Комітету) відсутня, а пп. 8.4 Положення не може використовуватися у цьому разі, оскільки ознак порушення конкурентного законодавства певною юридичною особою антимонопольними органами не виявлено.

Формування щорічних проектів планів-графіків проведення виїзних перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції об'єктами перевірки здійснюється відповідними структурними підрозділами Комітету, його відділеннями відповідно до Положення про перевірку. При формуванні переліків суб'єктів господарювання, що підлягають перевірці, враховуються визначені Комітетом пріоритетні напрями діяльності.

Рішенням такої проблеми може бути внесення змін до плану-графіка проведення перевірок, затвердженого на поточний рік, тобто включення об'єкта перевірки за ініціативою Комітету в план-графік може бути підставою для проведення перевірки. Проте Положенням не передбачено можливості внесення змін у плани-графіки проведення перевірок протягом періоду, на який вони затверджені.

Таким чином, для здійснення територіальними відділеннями позапланових виїзних перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції за доручен-

ням Комітету необхідно закріпити правові підстави проведення такого роду перевірок шляхом внесення змін до Положення щодо порядку проведення перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції.

Вищенаведені пропозиції доцільно закріпити в законодавстві, що дасть змогу чіткіше визначити механізм реалізації контрольної функції антимонопольних органів України.

Необхідно відзначити, що позапланові перевірки іноді здійснюються антимонопольними органами на вимогу органів прокуратури, відповідно до ст. 20 Закону України "Про прокуратуру", де визначено, що при здійсненні прокурорського нагляду за змістом і застосуванням законів прокурор має право вимагати від керівників і колегіальних органів проведення перевірок, ревізій діяльності підконтрольних підприємств, організацій та інших структур незалежно від форми власності, а також виділення фахівців для проведення перевірок, відомчих і позавідомчих експертиз [3].

У цьому разі підстави для проведення такої позапланової перевірки також відсутні, оскільки п. 8 не передбачені обставини, за наявності яких можуть здійснюватися такі перевірки, тобто на вимогу органів прокуратури (прокурора), а пп. 8.10 Положення "за дорученням спеціальних органів боротьби з організованою злочинністю відповідно до підпункту "в" п. 1 ст. 18 Закону України "Про організаційно-правові підстави боротьби з організованою злочинністю" також не може застосовуватися у цьому випадку, оскільки, відповідно до оглядового листа Вищого Господарського Суду України від 03.12.2004 р. № 04-5/3180 і Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю", органи прокуратури не відносяться до спеціальних органів боротьби з організованою злочинністю, визначених ч. 2 ст. 5 цього Закону, за дорученням яких АМКУ зобов'язаний проводити перевірки, згідно з пп. "в" п. 1 ст. 18 цього Закону, а є органами, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю [4].

Тому, враховуючи вищевикладене, це питання можна врегулювати шляхом визначення, чи є підставою для здійснення органами АМКУ перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції вимога органів прокуратури, що, відповідно, вимагає включити цей підпункт до п. 8 Положення про проведення перевірок, а також внести такі зміни:

- передбачити як підставу для проведення позапланової виїзної перевірки за ініціативою АМКУ, голови територіального відділення не тільки виявлення ознак порушення законодавства про захист

економічної конкуренції в діях об'єкта перевірки, а й інші підстави, які можуть свідчити про можливі ознаки порушення в діях об'єкта перевірки;

- передбачити можливість внесення змін (включення або виключення об'єктів перевірки в затверджений на поточний рік план-графік проведення перевірок і порядок внесення таких змін).

Таким чином, затвердження таких змін дасть змогу розширити правові підстави здійснення органами АМКУ перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції, скоротити можливість створення об'єктами перевірок перешкод при їх здійсненні, що, у свою чергу, сприяє реалізації територіальними відділеннями своїх повноважень, визначених Законом України "Про Антимонопольний комітет України", де основним завданням антимонопольних органів є: участь у формуванні та реалізації конкурентної політики, а саме в частині здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, виявленні та припиненні порушень [12].

Враховуючи вищевикладене, необхідно відзначити, що, незважаючи на те, що в законодавстві закріплені положення (підстави і порядок проведення) про плановий та позаплановий контроль, який проводиться антимонопольними органами, у формі перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції, визначення тільки цих видів контролю є недостатнім, оскільки антимонопольні органи здійснюють й інші види контролю, підстави і порядок проведення яких ще необхідно встановити.

Рішення про проведення перевірки ухвалюється головою АМКУ, головою відділення. Для проведення перевірки за наказом голови Комітету, голови відділення, розпорядженням органу Комітету створюється комісія з перевірки у складі не менше двох фахівців.

У кожному конкретному випадку терміни проведення перевірок і склад комісії з перевірки визначаються з урахуванням об'єкта перевірки й очікуваного обсягу роботи, необхідного для виконання поставленого завдання.

Персональний склад комісії і терміни проведення перевірки затверджуються наказом голови Комітету, головою відділення, розпорядженням органу Комітету з делегуванням членам комісії з перевірки відповідних повноважень [5].

На сьогодні члени комісії здійснюють перевірки на підставі делегованих ним повноважень голови Комітету або голови територіального відділення. Необхідно звернути увагу, що в Положенні про проведення перевірок не передбачені права й обов'язки ні

членів комісії з перевірки, ні працівників об'єкта перевірки.

Члени комісії з проведення перевірки мають право:

- 1) безперешкодно входити в приміщення об'єкта перевірки;
- 2) мати доступ до місць зберігання інформації;
- 3) вимагати надання оригіналів і копій документів, надання предметів та інших носіїв інформації;
- 4) вимагати усних або письмових пояснень від посадових осіб та інших представників об'єкта перевірки;
- 5) опечатувати приміщення або місця зберігання інформації;
- 6) вилучати і накладати арешт на документи, предмети, інші носії інформації, які можуть бути доказами у справі;
- 7) запрошувати фахівців органів внутрішніх справ або інших правоохоронних органів для подолання перешкод у проведенні перевірки;
- 8) запрошувати фахівців для консультацій та отримання технічної допомоги, зокрема, для вилучення інформації в електронному вигляді або інших носіїв інформації;
- 9) складати протоколи про адміністративне порушення;
- 10) здійснювати інші дії, необхідні для проведення перевірки, які передбачені конкурентним законодавством.

До прав та обов'язків працівників об'єкта перевірки потрібно віднести:

- 1) посадові особи та інші працівники об'єкта перевірки мають право за власною ініціативою давати усні або письмові пояснення, вимагати внесення своїх зауважень щодо дій голови і членів комісії до протоколу перевірки;
- 2) керівник, інші посадові особи і працівники об'єкта перевірки мають створити відповідні умови для роботи комісії й не чинити перешкод у проведенні перевірки, зокрема:
 - забезпечити безперешкодний доступ членів комісії в приміщення об'єкта перевірки;
 - забезпечити безперешкодний доступ членів комісії до місця зберігання інформації, а за необхідності й транспортних засобів, які належать об'єкту перевірки;
 - надавати на вимогу членів комісії інформацію, яка стосується мети перевірки, в будь-якій формі і вигляді, збережену на будь-яких носіях, у тому числі й інформацію з обмеженим доступом;
 - надавати на вимогу членів комісії усні та письмові пояснення з питань, які мають стосунок до проведення перевірки або пов'язані з метою проведення перевірки;

Держава та регіони

– подавати на вимогу голови комісії посвідчення особи або інші документи, які визначають їх посадове положення.

Результати перевірки члени комісії оформляють у вигляді довідки, яка має містити аналіз, висновки і пропозиції з усіх питань, які перевірялися. На її підставі голова комісії складає акт перевірки у двох екземплярах.

В акті мають бути вказані результати перевірки з усіх питань, передбачених планом проведення перевірки; об'єктивна оцінка діяльності об'єкта перевірки щодо дотримання законодавства про захист економічної конкуренції, наявність або відсутність ознак його порушень; пропозиції щодо початку справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, внесення рекомендацій тощо [6].

Акт перевірки підписується головою і членами комісії з перевірки. Один екземпляр акта в строк не більше п'яти робочих днів після завершення перевірки вручається під розписку на першому екземплярі (або подається в установленому порядку) керівникові об'єкта перевірки.

За наявності заперечень або зауважень до акта перевірки керівник чи інші особи, які підписують акт, роблять про це позначки перед своїми підписами і не пізніше, ніж через п'ять календарних днів з дня підписання подають із цього приводу письмові пояснення або заперечення.

Як засвідчує практика, в такі терміни, а саме протягом п'яти календарних днів з дня підписання акта, посадові особи не завжди встигають подати свої зауваження й заперечення, враховуючи, що іноді ці дні припадають на вихідні або свята, що, відповідно, зменшує термін для підготовки обґрунтованих пояснень, зауважень, заперечень. Унаслідок цього органи АМКУ стикаються зі скаргами керівників про обмеження їх права надати відповідні аргументи.

На нашу думку, в Положення про проведення перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції необхідно внести зміни і п. 58 викласти у такій редакції: “Результати перевірки викладаються в акті перевірки протягом десяти днів з дня закінчення перевірки. Копія акта подається об'єкту перевірки, який має право викласти своє бачення або зауваження, заперечення на нього протягом п'ятнадцяти днів з дня отримання акта. Зауваження, заперечення до акта перевірки, отримані після встановленого для їхнього подання терміну, не враховуються”.

Якщо в ході перевірки були встановлені ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, голова Комітету, відділення, його заступник розглядають

подані матеріали перевірки і вирішують питання щодо:

- подання рекомендацій і внесення пропозицій органам влади, місцевого самоврядування, органам адміністративно-господарського управління та контролю, суб'єктам господарювання щодо припинення дій, які містять ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, усунення причин виникнення цих порушень і умов, які сприяють їм, а в разі, якщо порушення припинено, – для вживання заходів з усунення результатів цих порушень;
- розробки проектів актів законодавства, що регулюють питання розвитку конкуренції, антимонопольної політики і демонаполізації економіки;
- подання правоохоронним органам матеріалів про порушення, що мають ознаки злочину;
- розгляду питання стосовно початку розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції [5].

Наступною обставиною, яка вимагає додаткового уточнення, є подання об'єктом перевірки в установленому порядку скарги про порушення законодавства посадовою особою Комітету, відділення під час проведення планової або позапланової виїзної перевірки дотримання законодавства про захист економічної конкуренції.

Скарги на дії службових осіб, що проводили перевірку, процесуальні дії, передбачені ст. 44 Закону, розглядаються і вирішуються, відповідно, головою Комітету, головою відділення [6].

Скарги розглядаються і рішення з них приймаються не пізніше, ніж у місячний термін з моменту їхнього надходження. У разі незгоди юридичних і фізичних осіб із цими рішеннями вони можуть бути оскаржені в судовому порядку.

Такий підхід до визначення підстави проведення позапланової перевірки має певні недоліки. По-перше, подання такої скарги має наслідком проведення ще однієї перевірки, яка негативно позначається на нормальній діяльності об'єкта перевірки, що суперечить Указу Президента “Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності” [10]. По-друге, очевидність такої перевірки є причиною того, що суб'єкт господарювання просто відмовляється від реалізації права на оскарження дій посадових осіб Комітету, відділення, що навряд чи сприяє захисту його прав і законних інтересів.

Тому необхідно виключити цю обставину як підставу проведення позапланової перевірки й уточнити порядок оскарження дій

посадових осіб антимонопольних органів [12].

Крім вищезгаданих видів, виділяють й інші види державного контролю у сфері захисту економічної конкуренції, зокрема, попередній та поточний контроль [2].

Критерієм виділення цих видів контролю є відповідні дії об'єктів контролю.

Попередній (превентивний) контроль – це контроль, який здійснюється на початку реалізації того чи іншого проекту, до приведення акта до виконання. На думку О. Андрейко, попередній контроль спрямований на виявлення необхідних умов і підстав для ухвалення рішень. Тому контроль на цій стадії має характер оцінки, аналізу стану або констатації формального дотримання чинного законодавства. Основними методами попереднього контролю є реалізація (але не створення) правил, процедур та ліній поведінки, жорстке виконання яких дає змогу переконатися, що робота рухається в правильному напрямі. На думку вчених-управлінців, такий вид контролю є найбільш ефективним, оскільки контрольна організація може заборонити проводити діяльність, яка не відповідає встановленим вимогам [1].

До дій, що зумовлюють проведення попереднього контролю, відносяться:

- економічна концентрація суб'єктів господарювання;
- узгоджені дії суб'єктів господарювання;
- аналіз монопольного положення суб'єктів господарювання на ринку;
- узгодження проектів рішень органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю [12].

Антимонопольні органи України проводять попередній контроль до початку здійснення концентрації або узгоджених дій і реалізації управлінських рішень з метою попередження високої концентрації виробництва та обігу шляхом попереднього узгодження із цими органами дій суб'єктів господарювання, відповідних органів влади й управління, які можуть призвести до монополізації ринку або іншим чином негативно вплинути на структуру ринку, а також шляхом дій антимонопольних органів на об'єкти контролю у формі рекомендацій щодо попередження порушень конкурентного законодавства.

Порядок проведення попереднього контролю закріплений у:

- Положенні про порядок подання заяв в Антимонопольний комітет України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (далі – Положення про концентрацію);
- Положенні про порядок подання заяв органам Антимонопольного комітету України про надання дозволів на узго-

джені дії суб'єктів господарювання (далі – Положення про узгоджені дії);

- Порядку надання Кабінетом Міністрів України дозволу на узгоджені дії, концентрацію суб'єктів господарювання;
- Положенні про порядок отримання дозволу Антимонопольного комітету України на поглинання суб'єкта господарювання в процесі приватизації;
- Положенні про порядок узгодження з органами Антимонопольного комітету України рішень органів державної влади, органів адміністративно-господарського управління та контролю, органів місцевого самоврядування з демонополізації економіки, розвитку конкуренції й антимонопольного регулювання [11].

Так, наприклад, суб'єкти, що ухвалили рішення про концентрацію, подають в АМКУ заяву про надання дозволу на концентрацію, зміст якої закріплений у п. 3.8 Положення, і додають до неї необхідні документи, перелік яких залежить від вигляду та мети концентрації (підпунктами 3.9.1–3.10 Положення).

Згідно з п. 3.11, Антимонопольний комітет має право вимагати у заявника й інші документи, необхідні для ухвалення відповідного рішення.

Цей орган зобов'язаний протягом одного місяця на підставі заяви про надання попередніх висновків щодо концентрації документів, які додаються до нього, надати суб'єктам господарювання або органам влади чи управління попередні висновки про концентрацію. За відсутності підстав для заборони концентрації АМКУ приймає рішення про надання дозволу на концентрацію. Загальний термін розгляду справи про концентрацію не має перевищувати трьох місяців.

Згідно з ч. 1 ст. 25 Закону України “Про захист економічної конкуренції”, АМКУ має право відмовити в концентрації суб'єктів господарювання, якщо вона призводить до монополізації або суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку або в більшій його частині.

Попередній контроль проводять органи Антимонопольного комітету у формі безвізних перевірок наданих документів. Результатом такого контролю може бути рішення про надання дозволу на концентрацію або відмову в ній.

Аналізуючи зміст попереднього контролю, що проводиться антимонопольними органами, необхідно зробити висновок, що такий вид контролю має попереджувально-профілактичний характер і проводиться у формі безвізних перевірок, шляхом аналізу наданих документів, результатом чого є відповідне рішення антимонопольних органів.

Метою такого контролю є попередження й захист суб'єктів господарювання й органів державної влади, органів місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю від здійснення дій і ухвалення рішень, які можуть заподіяти шкоду економічній конкуренції.

Ще одним видом державного контролю є поточний контроль, який визначає стан об'єкта перевірки в процесі виконання операції та здійснюється безпосередньо під час самої перевірки, ревізії тощо [2, с. 78]. Цей вид контролю базується на зіставленні й аналізі показників роботи на початку та після отриманих результатів. Для цього застосовується так званий “зворотний зв'язок”, який дає можливість повідомити суб'єктів господарювання, що підлягають перевірці, про порушення, виявлені в процесі перевірки. Як вважає В. Малиновський, цей вид контролю дає можливість проводити систематичну оцінку стану справ і їх регулювання за допомогою цілеспрямованих дій, які розробляються безпосередньо після виявлених відхилень від запланованого стану [7, с. 117].

Поточний контроль забезпечує регулювання державою, в особі антимонопольних органів, ринкової поведінки суб'єктів господарювання. До дій, що зумовлюють проведення поточного контролю, відносяться:

- антиконкурентні дії суб'єктів господарювання;
- дії, які можна кваліфікувати як зловживання монополієм положенням;
- антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю;
- обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання, об'єднань тощо [12].

Такий контроль спрямований на обмеження й усунення проявів монополізму і зменшення рівня концентрації виробництва на ринках, захист від зловживань монополієм положенням і недобросовісної конкуренції.

Поточний, або як його іноді називають оперативний, контроль здійснюється у формі перевірок і в процесі розслідування справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, які проводяться антимонопольними органами в межах їх компетенції і повноважень, встановлених законом.

Поточний вид контролю проводиться в процесі виконання управлінських рішень, поставлених завдань, узятих зобов'язань. Завдання такого контролю зводяться до перевірки дотримання певних умов на конкретних стадіях виконання.

Результатом поточного контролю можуть бути не тільки відповідні акти перевірок, а й

рекомендації антимонопольних органів у разі виявлення дій, що мають ознаки конкурентних правопорушень, а також рекомендації з усунення наслідків цих дій.

Згідно зі ст. 46 Закону України “Про захист економічної конкуренції”, органи АМКУ мають право давати рекомендації органам влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю, суб'єктам господарювання в процесі здійснення досліджень ринків, проведення перевірок чи розслідування справ про порушення конкурентного законодавства.

Такий інструмент, як рекомендації антимонопольних органів, дає змогу не притягати до відповідальності суб'єктів господарювання, об'єднань, органи адміністративно-господарського управління та контролю в тих випадках, коли їх ринкова поведінка хоч і має ознаки порушення, але при цьому не заподіює значних збитків суспільству або окремим особам, а також за умови виконання рекомендацій і своєчасного припинення протиправної поведінки та застосування необхідних заходів для ліквідації наслідків і недопущення в майбутньому.

Законодавством установлена лише форма рекомендацій органів АМКУ – форма листа. Будь-які рекомендації органів АМКУ підлягають обов'язковому розгляду органами або особами, яким вони адресовані. Рекомендації щодо припинення дій, які мають ознаки порушень законодавства, є обов'язковими для розгляду і мають суттєві відмінності від внесених органами АМКУ пропозицій для здійснення заходів, спрямованих на обмеження монополізму, розвиток підприємництва та конкуренції чи припинення суб'єктами господарювання або органами влади, місцевого самоврядування дій, які можуть справляти негативний вплив на конкуренцію.

Згідно із чинним законодавством, рекомендації спрямовуються для розгляду тільки після оцінки чотирьох окремих аспектів дій, які мають ознаки правопорушення:

- суттєве обмеження конкуренції внаслідок дій, які мають ознаки порушень законодавства;
- суттєве спотворення конкуренції;
- розмір збитків;
- суттєвість шкоди (збитків) для суспільного інтересу [5].

Лише отримавши негативну відповідь, яка стосується наявності всіх чотирьох визначених аспектів оцінки, орган АМКУ може дати рекомендації суб'єктові господарювання відповідно до припинення дій, які мають ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції до відкриття справи про порушення. Фактично це означає, що рекомендації можуть бути надані як превентивний метод для недопущення по-

рушень. У разі, якщо протиправні діяння вже призвели або призведуть до суттєвих наслідків, суб'єкти господарювання не можуть розраховувати на уникнення відповідальності, лише на підставі виконання рекомендацій органу АМКУ. Найбільшу ефективність рекомендації органів АМКУ мають у відносинах з органами влади, місцевого самоврядування й органами адміністративно-господарського управління та контролю, які можуть здійснювати порушення конкурентного законодавства, оскільки Закон не передбачає відповідальності у вигляді штрафних санкцій для цих органів за правопорушення, і у зв'язку з цим усунення причин або наслідків порушень законодавства шляхом виконання цими органами вимог АМКУ є ефективним способом вирішення конфлікту.

Метою поточного контролю є забезпечення чесних і добросовісних правил конкурентного змагання. Порушення цих правил, зазвичай, має наслідком застосування антимонопольними органами відповідальності до порушника, зокрема, у вигляді штрафу, скасування дозволу на узгоджені дії або економічну концентрацію тощо.

На відміну від попереднього контролю, що має попереджувально-профілактичний характер, поточний контроль має репресивний характер і спрямований на попередження, виявлення і припинення порушення.

Отже, поточний контроль є різновидом державного контролю у сфері економічної конкуренції й проводиться у разі виконання управлінських рішень, поставлених завдань, прийнятих зобов'язань і здійснення господарської діяльності. Він проводиться у формі перевірок, а також у процесі розгляду заяв, розслідування справ про порушення конкурентного законодавства, а його результатом є як акти перевірок, так і рекомендації антимонопольних органів у разі виявлення дій, що мають ознаки конкурентних правопорушень, а також рекомендації щодо усунення наслідків цих дій. Метою поточного контролю є забезпечення чесних і добросовісних правил конкурентного змагання, а сам він має репресивний характер.

Ще один вид контролю – подальший контроль, який, на відміну від перерахованих видів, спрямований на виявлення відповідності результату і початкової стадії ухвалення управлінського рішення. Основною метою такого контролю є оцінювання досягнутого й розробка стратегії на майбутнє.

Подальший контроль у сфері захисту економічної конкуренції проводиться органами Антимонопольного комітету України при здійсненні контролю за виконанням об'єктами контролю рішень про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Так, виконання рішень антимоно-

польних органів є завершальною стадією порядку розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Кожне рішення антимонопольних органів має бути виконано у встановленому законодавством порядку, тобто реалізовано для досягнення тієї мети, яку переслідувала зацікавлена сторона, суб'єкт господарювання, коли звертався за захистом своїх прав та інтересів в антимонопольні органи. Чітке і своєчасне виконання рішень антимонопольних органів робить діяльність цих органів ефективною. Таким чином, органи Антимонопольного комітету, ухваливши рішення про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, переходять на стадію здійснення подальшого контролю, яка передбачає виявлення відповідності результату початковій стадії такого циклу.

У чинному конкурентному законодавстві закріплені підстави проведення перевірок щодо державного контролю у сфері економічної конкуренції, проте, діючий порядок організації проведення позапланових перевірок, не дає змоги антимонопольним органам повною мірою реалізувати свої контрольні повноваження з виявлення і припинення порушень конкурентного законодавства.

IV. Висновки

Формою державного контролю є перевірка, яку проводять антимонопольні органи в рамках своїх повноважень при здійсненні господарської діяльності суб'єктами господарювання і при реалізації повноважень органами влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю.

Згідно із законодавством, антимонопольні органи здійснюють певні види контролю, зокрема, плановий і позаплановий. Крім того, вони здійснюють й інші види контролю, а саме – попередній та поточний контроль, які не визначені у відповідних нормативно-правових актах, а також подальший.

Поточний контроль має репресивний характер і спрямований на попередження, виявлення й припинення правопорушення. Він проводиться під час виконання управлінських рішень, поставлених завдань, прийнятих зобов'язань і здійснення господарської діяльності у формі перевірок, а також у процесі розгляду заяв і розслідування справ про порушення конкурентного законодавства. Результатом такого контролю можуть бути як акти перевірок, рішення, так і рекомендації антимонопольних органів у разі виявлення дій, що мають ознаки конкурентних правопорушень, а також рекомендації щодо усунення наслідків цих дій з метою забезпечення чесних і добросовісних правил конкурентного змагання.

Попередній контроль має попереджувально-профілактичний характер і проводиться

ся у формі безвиїзних перевірок наданих документів, результатом чого є відповідне рішення антимонопольних органів або Кабінету Міністрів України. Його мета полягає в попередженні суб'єктів господарювання й органів державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю від здійснення дій та ухвалення рішень, які можуть заподіяти шкоду економічній конкуренції.

При розгляді форм і видів контролю, ми дійшли висновку, що контроль не може бути зведений до форми або методу управлінської діяльності, а є самостійною функцією управління, тобто особливим видом діяльності, що характеризується цільовою спрямованістю, однорідністю змісту й однотипністю методів його проведення.

Необхідно відзначити, що основними завданнями перевірок, які проводяться антимонопольними органами є:

- здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції;
- своєчасне попередження, виявлення і припинення дій, що мають ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, ліквідація причин виникнення цих порушень і умов, які їм сприяють, а в разі, якщо порушення припинено, то вживання заходів для ліквідації результатів цих порушень;
- збір доказів за заявами і справами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Чинним законодавством визначені планові й позапланові перевірки.

Позапланові виїзні перевірки іноді здійснюються територіальними відділеннями Антимонопольного комітету на вимогу органів прокуратури, згідно з якою, при здійсненні прокурорського нагляду за дотриманням та застосуванням законів прокурор має право вимагати від керівників і колегіальних органів проведення перевірок, ревізій діяльності підконтрольних підприємств, установ, організацій та інших структур незалежно від форм власності, а також виділення фахівців для проведення перевірок.

Література

1. Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади / О.Ф. Андрійко. – К. : Наук. думка, 2004. – 230 с.
2. Бакалінська О. Шляхи вдосконалення державного контролю за дотриманням конкурентного законодавства / О. Ба-

калінська // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 1. – С. 76–78.

3. Про прокуратуру: Закон України від 05.11.1991 р. №1789-XII // Відомості Верховної ради України. – 1991.– № 53. – Ст. 794.
4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII // Відомості Верховної ради України. – 1993.– № 35. – Ст. 358.
5. Законодавство України про захист економічної конкуренції: юридичний збірник. – К., 2006. – 362 с.
6. Про захист економічної конкуренції: Закон України: коментар на основі порівняльного аналізу з правилами конкуренції Європейського союзу. – К.: Альфа-Прайм, 2006. – 441 с.
7. Малиновський В.Я. Державне управління: навч. посіб. / В.Я. Малиновський. – 2-ге вид., допов. та переробл. – К.: Атіка, 2003. – 576 с.
8. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М.: Госиздат иностр. и нац. словарей, 1953. – 848 с.
9. Про положення про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 25.12.2001 р. № 182-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
10. Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності: Указ Президента України від 03.02.1998 р. № 79/98 // Урядовий кур'єр. – 1998. – № 25–26. – 7 лют.
11. Про затвердження положення про порядок погодження з органами Антимонопольного комітету України рішень органів державної влади, органів адміністративно-господарського управління та контролю, органів місцевого самоврядування щодо демонополізації економіки, розвитку конкуренції та антимонопольного регулювання: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 01.04.1994 р. № 4-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nau.kiev.ua.
12. Трегубець Н.О. Щодо питання удосконалення державного контролю в сфері конкуренції / Н. Трегубець, С. Валітов // Менеджер: вісник Донецького державного університету управління. – Донецьк, 2006. – Вип. 2 (36). – С. 224–230.